

František Mocek a jeho život plný ptačí krásy

V letošním roce si připomínáme výročí 120 let od narození (19. května 1900) a zároveň 60 let od úmrtí (25. června 1960) výrazné postavy české ornitologie Ing. Františka Mocka, který zasvětil život lásce k přírodě, jejímu poznání, ochraně a zprostředkování jejích krás svým žákům. Po studiu na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství v Praze (dnes Česká zemědělská univerzita) působil již od r. 1925 jako středoškolský pedagog. Jeho cesty vedly od kantorské práce na Rolnické škole v Kutné Hoře a Rolnické a odborné škole hospodářské v Kuklenách v Hradci Králové až k výuce na Zemské vyšší rolnické škole v Klatovech. Vedle výuky pěstování rostlin, biochemie a pedologie se ve volném čase věnoval sběru přírodnin a záznamům poznatků z přírodovědných pozorování. Založil botanickou zahradu při škole v Kuklenách, prováděl meteorologická pozorování a kroužkoval ptáky. Zřejmě největší úsilí však věnoval budování sbírek nerostů, a především ptačích vajec, kterou po jeho smrti získalo Přírodovědecké muzeum Národního muzea v Praze.

Sbírka F. Mocka čítá celkem 10 309 vajec z 1 912 snůšek 127 druhů ptáků z období 1919–55 zejména z oblasti Turnovska, Klatovska a okolí Prahy (obr. 2–4). Mezi další oologické sbírky srovnatelné velikosti uložené v Národním muzeu patří snad jen kolekce hraběte Bedřicha Karla Kinského (6 126 vajec ve 1 323 snůškách), Rudolfa Prázného (4 409 vajec 155 druhů) nebo Josefa Musíla (1 621 vajec v 522 snůškách).

František Mocek spolupracoval s mnoha ornitology, mimo jiné právě s B. K. Kinškým, jenž patřil k průkopníkům kroužkování ptáků na našem území a kterému např. předával vejce různých druhů ptáků, ať již šlo o snůšky úplné, nebo neúplné, které si, z dnes již nezjistitelných důvodů, nechtěl ponechat.

Vědecká a dokladová hodnota jakékoli sbírky je striktně závislá na doprovodných záznamech. Bez údajů o časovém a místním původu jednotlivých položek jsou oologické sbírky nejen bezcenné, ale s ohledem na destruktivní charakter pro hnízdící ptáky i naprosto zbytečné. Jejich hlavní vědecký potenciál spočívá především v možnosti studovat otázky týkající se místní a časové variability ve velikosti, tvaru a zbarvení vajec, velikosti snůšky a časování hnízdění napříč taxony. Přestože se ozývají určité výhrady k reprezentativnosti údajů z náhodně sebraných snůšek o poměrech v celé populaci, mnohokrát se ukázalo, že i takové údaje mohou poskytnout vzhled do aspektů hnízdění biologie. O to cennější je v tomto ohledu sbírka F. Mocka, který do své kolekce zařazoval pouze kompletní a neporušené snůšky a především o všech vedl detailní záznamy. O vážnosti, s níž přistupoval k vedení zápisů, svědčí také fakt, že si záznamové sešity nechával vázat z kvalitního papíru od knihařů. Zápis prováděl úhledným krasopisem, obyčejnou tužkou nebo perem a červeným inkoustem. Hodnota těchto údajů roste nejen s pečlivostí a konzistentností

1 František Mocek, kolem r. 1955 (autor neznámý). Foto z archivu M. Mattase

2 Místa sběru ptačích vajec u tří druhů nejpočetněji zastoupených ve sbírce.

Přestože jde o náhodně sebrané snůšky, mohou poskytnout mnoho zajímavých údajů z hnízdění biologie.

3 Druhové složení sbírky ptačích vajec shromážděné F. Mockem a spolu s jeho detailními záznamy uložené v Národním muzeu. Zobrazeny jsou druhy s více než 30 snůškami.

Orig. F. Mocek

4 Ukázka snůšek drobných pěvců sebraných F. Mockem. Nahoře zleva skřivan polní (*Alauda arvensis*, 7. května 1937, Plačice u Hradce Králové) a strážník obecný (*Troglodytes troglodytes*, 7. května 1942, Týnec u Klatov), dole konipas bílý (*Motacilla alba*, 1944) a bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*, 15. května 1948, Vysoká pri Morave u Bratislavy).

Foto J. Hušek

prováděných zápisů, ale také s možností jejich historického srovnání s výsledky pozdějších výzkumů.

Vedle ctností přírodovědcům ponejvíce bohuľibých měl F. Mocek jednu, asi skutečně jedinou neřest. Byl náruživým kuřákem. Protože mu v době války nestačily „tabačky“ (přídel kuřiva na lístky), pěstoval si tabák na školním pozemku, ačkoli taková činnost byla okupanty přísně zakázána. Zdůvodňoval ji jako nutnou pomůcku pro výuku žáků. Vypěstovaný tabák sám zpracovával. Usušené listy zbavené řapíků pechoval do pálených drenážních trubek, které pak z obou stran ucpal cihlářskou hlinou. Plné trubky ukládal pod králíkárnu a občas jimi otáčel. To proto, aby králíčí moč mohla stejnoměrně pronikat hliněnou stěnou trubky k tabáku. Po nějaké době tabák vyndal, usušil, nakrájel a nacpal do dutinek před fází finální – dechovým požitkem.

František Mocek ve věku 60 let podlehl leukémii. Jeho odchod byl ztrátou pro manželku, syna i celou rodinu a dodnes je citelnou ztrátou pro českou ornitologii. Vzpomínáme a děkujeme!

Seznam použité literatury je uveden na webové stránce Živý.

